

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента, професора кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін, директора навчально-наукового інституту права та політології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова **ГОРІНОВА Павла Валерійовича** на дисертаційне дослідження **ІЛЮКА Олега Євгеновича** на тему: «**Концепт свободи волонтерського руху**», подане на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 Філософія, галузь знань 03 Гуманітарні науки

Актуальність теми та її зв'язок із науковими програмами. Актуальність обраної теми дослідження Ілюка Олега Євгеновича зумовлена як глобальними трансформаціями сучасного суспільства, так і національними умовами, пов'язаними з війною, волонтерським піднесенням та кризою державних інституцій у контексті постіндустріальної невизначеності. Волонтерський рух в Україні, особливо після 2014 року, став не просто формою громадянської участі, а виявом нової етики відповідальності, солідарності, гідності й свободи. Саме в такому контексті постає потреба у філософському осмисленні волонтерства не лише як соціального феномену, а як культурного, аксіологічного і політичного простору реалізації свободи особистості.

Дослідження концепту свободи в межах волонтерського руху дозволяє переосмислити парадигму громадянської активності в умовах сучасної демократичної трансформації, зокрема з урахуванням інституційної нестабільності, зростання прекаріатного стану, гібридизації форм праці, зникнення традиційних горизонтів ідентичності. Ідея свободи як базової категорії соціальної філософії у цьому дослідженні отримує нову інтерпретацію через призму волонтерства, що виступає не лише як відповідь на виклики війни чи соціальної нерівності, а як автономна форма ціннісного вибору та практичної дії.

Робота логічно інтегрована в наукову проблематику кафедри соціальної філософії та філософії історії Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, виконуючись у межах теми «Філософська парадигма глобальних трансформацій суспільства і освіти: теоретичні та прикладні аспекти» (державний номер реєстрації 0117U004972). Вона безпосередньо сприяє реалізації завдань наукових досліджень у сфері осмислення нових форм громадянської мобілізації, філософської аксіології та інституційної взаємодії особи з соціумом, а також відповідає пріоритетам розвитку гуманітарного знання в Україні.

У цьому аспекті запропоноване дослідження має значення не лише як суто академічний текст, а й як спроба сформулювати філософські засади для нової моделі взаємодії громадянського суспільства, держави і добровільної соціальної активності в умовах модерного світу, що постійно змінюється. Його результати можуть бути корисними в обґрунтуванні сучасної освітньої, культурної та соціальної політики.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. Дисертація Ілюка Олега Євгеновича відзначається науковою новизною, яка полягає в

оригінальному філософському осмисленні волонтерства як простору реалізації свободи. Уперше в українській філософській традиції здійснено системний аксіологічний аналіз волонтерського руху через призму категорії свободи. Автор обґрунтовує, що волонтерство є не лише практикою соціальної допомоги, а простором моральної самореалізації особистості, в основі якої лежить свобода як домінантна цінність.

Новизна роботи проявляється в кількох ключових аспектах. По-перше, запропоновано концепт «волонтерської свободи» як особливого різновиду свободи, що не зводиться до автономії або вибору, а реалізується у відповідальній дії задля інших.

По-друге, сформульовано авторську типологію цінностей волонтерства, яка розподіляє їх на персоналістичні, соціальні та інституційні й водночас виокремлює свободу як мета-цінність, що структурує інші моральні орієнтири.

По-третє, автор вперше піднімає питання про роль волонтерства як компенсаторного механізму для прекаріатних груп у добу автоматизації та нестабільного ринку праці. Цей аспект дозволяє розглядати волонтерство не лише як моральну або соціальну дію, а як форму нової «соціальної зайнятості», що вимагає окремого теоретичного осмислення.

По-четверте, у роботі аргументовано авторське бачення професіоналізації волонтерства не як механічного перенесення стандартів ринку праці, а як становлення особливої автономної практики з власною етикою, принципами та критеріями ефективності.

Також заслуговує на увагу запропонована автором інтерпретація інституціоналізації волонтерства в межах глобального громадянського суспільства. Волонтерство, за Ільюком, – це не маргінальна соціальна дія, а універсальний засіб транснаціональної солідарності, дипломатії та культурного самовираження, що суттєво збагачує сучасний філософський дискурс свободи.

Зазначені положення є теоретично обґрунтованими, чітко структурованими та відображають високий ступінь новизни, що відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дисертаційного дослідження. Теоретичне значення дисертаційної роботи Ілюка Олега Євгеновича полягає у розвитку сучасної соціальної філософії, зокрема аксіології волонтерства, філософії свободи та концепції громадянського суспільства. Робота робить вагомий внесок в осмислення новітніх форм соціальної дії та моральної самореалізації індивіда в умовах глобальних і національних трансформацій. Через синтез ідей лібералізму, прагматизму, неоінституціоналізму та теорії прекаріату автор вибудовує нову філософську модель волонтерської свободи як соціально-перетворювальної сили.

Розроблені в дисертації теоретичні положення мають значення для подальшого філософського аналізу моральної відповідальності, солідарності та громадянської активності в посткризовому суспільстві. Концепт волонтерства,

обґрунтований Ільюком, відкриває нові перспективи у вивченні моральної суб'єктності особистості в умовах нестабільної реальності та кризи інституцій.

Практична цінність дослідження полягає в можливості використання його результатів у кількох ключових напрямках:

- розробка освітніх програм і курсів з філософії волонтерства, соціальної філософії, етики та громадянської освіти;
- формування державних і муніципальних політик підтримки волонтерського сектора, з урахуванням морального та мотиваційного виміру діяльності добровольців;
- створення аналітичних та методичних матеріалів для неурядових організацій, що працюють з волонтерами;
- впровадження нових моделей взаємодії між громадським сектором, державою та приватними ініціативами;
- розробка соціальних індикаторів і критеріїв оцінки ефективності волонтерських проєктів не лише у кількісному, а й у якісному вимірі – через ціннісну значущість і суб'єктивну мотивацію.

Разом із тим, результати дослідження можуть стати основою для подальших емпіричних досліджень у суміжних галузях, зокрема соціології, психології, політології, культурології, що значно розширює міждисциплінарне поле прикладного використання роботи. Робота має перспективи інтеграції до міжнародного наукового дискурсу з філософії свободи, етики волонтерства та громадянського суспільства.

Ступінь науковості та достовірності наукових положень, висновків, рекомендацій дослідження. Аналіз структури та змісту дисертаційного дослідження Ільюка Олега Євгеновича дозволяє стверджувати, що всі основні положення, висновки та рекомендації є науково обґрунтованими, аргументованими й методологічно виваженими. Дисертант продемонстрував високий рівень знання сучасного філософського дискурсу, належну логіку побудови аргументації та здатність до системного аналізу складних соціально-філософських явищ.

У роботі використано комплексний методологічний апарат: філософсько-аксіологічний аналіз, герменевтичний підхід, логіко-гносеологічний розгляд понять, компаративістські методи, а також елементи критичного аналізу джерел. Така широта інструментарію дозволила авторові досягти високого ступеня достовірності викладених положень і водночас забезпечити їх міждисциплінарну валідність.

Посилання на значну кількість актуальних джерел, зокрема праць провідних філософів сучасності (Ч. Тейлора, М. Сендала, Ю. Габермаса, Р. Інглгарта), а також використання даних про реальні волонтерські практики в Україні та за кордоном, посилюють аргументацію та доводять обґрунтованість дисертаційних висновків. Окремо варто наголосити, що гіпотези автора мають як теоретичну, так і емпіричну основу, що дозволяє розглядати їх як потенційний базис для подальших соціальних і філософських досліджень.

Достовірність дослідження також забезпечується апробацією результатів на наукових конференціях, публікаціями у фахових виданнях, у тому числі міжнародного рівня. Робота витримує вимоги академічної доброчесності, має цілісну концептуальну рамку та внутрішню логіку викладу. Висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, впливають із загального напрямку дослідження, підкріплені теоретичним аналізом і несуперечливі з сучасними підходами в галузі філософії.

Отже, дисертація Ільюка Олега Євгеновича є зразком наукової добросовісності та дослідницької зрілості, а її положення заслуговують на довіру як у межах академічної спільноти, так і в ширшому інтелектуальному полі.

Дискусійні положення та зауваження. Попри загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, до роботи Ільюка Олега Євгеновича можна висловити кілька зауважень, які мають конструктивний характер і не знижують його наукової цінності.

1. У дослідженні доцільно було б розширити порівняльний контекст за рахунок аналізу волонтерських моделей не лише європейського чи українського зразка, а й інших цивілізаційних просторів – наприклад, азійського чи африканського, де волонтерство функціонує в інших культурних і релігійних парадигмах. Такий підхід міг би розширити горизонти узагальнення й виявити універсальні та специфічні риси волонтерської свободи.

2. Деякі аспекти поняття «позитивної» і «негативної» свободи подані в дисертації стисло і потребують поглибленого аналізу. Варто було б детальніше розкрити, як саме ці різновиди свободи відображаються в конкретних волонтерських стратегіях, інституціях і практиках. Зокрема, аналіз прикладів організованого волонтерства (з високим рівнем регламентації) і спонтанного волонтерства (з елементами особистої ініціативи) міг би бути поглиблений.

Усі зауваження мають рекомендаційний характер, спрямовані на подальше вдосконалення дослідження та окреслення нових векторів наукового пошуку. Вони не знижують значущості здобутих результатів, а навпаки – засвідчують глибину проблематики, що досліджується, і відкривають потенціал для продовження наукової роботи у вибраному напрямі.

Відповідність дисертації вимогам, що пред'являються до дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Дисертація Ільюка Олега Євгеновича «Концепт свободи волонтерського руху» повною мірою відповідає чинним вимогам, що пред'являються до наукових кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії. Структура дисертації чітко вибудована, логічна, включає всі необхідні елементи академічної роботи: обґрунтування актуальності, постановку мети та завдань, розгортання теоретико-методологічної бази, аналіз емпіричного та теоретичного матеріалу, формулювання висновків і пропозицій.

Зміст дисертації свідчить про високу наукову культуру автора, його вміння формулювати проблеми, здійснювати критичний аналіз літератури, віднаходити логічні зв'язки між поняттями та будувати аргументацію в межах філософської

традиції. Робота вирізняється цілісністю концептуального задуму, глибиною теоретичних узагальнень і здатністю до міждисциплінарного синтезу.

У роботі дотримано академічних стандартів оформлення: належно оформлено бібліографічні джерела, посилання, а також дотримано вимог академічної доброчесності. Дисертант продемонстрував здатність до самостійного наукового пошуку, критичного осмислення джерел і формулювання авторських висновків.

Отже, дисертація Ільюка Олега Євгеновича є завершеною, самостійною кваліфікаційною працею, яка відповідає усім критеріям, визначеним для наукових робіт на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 «Філософія».

Загальний висновок. Дисертація Ільюка Олега Євгеновича є завершеним, самостійним, цілісним і концептуально виваженим філософським дослідженням, що має як теоретичне, так і прикладне значення. Робота актуалізує важливу для сучасного суспільства тему свободи у вимірі волонтерської діяльності, яка на тлі соціальних криз, війни та трансформацій інституцій набуває особливої ціннісної й соціальної ваги.

Ілюк О. Є. аргументовано доводить, що волонтерство є не лише практикою допомоги, а й формою реалізації моральної та політичної суб'єктності особи. Уперше у вітчизняній філософській традиції здійснено ґрунтовний аксіологічний і концептуальний аналіз свободи як мета-цінності волонтерської дії, визначено типологію волонтерських цінностей, окреслено перспективи професіоналізації цієї діяльності та її роль у глобальному контексті.

Результати дослідження відзначаються високим рівнем наукової обґрунтованості, достовірності, новизни та аргументованості. Робота базується на широкій джерельній базі, різноманітному методологічному апараті, відповідає вимогам академічної доброчесності. Апробація результатів через публікації в рецензованих фахових виданнях, виступи на наукових конференціях свідчать про її належну інтеграцію у сучасний гуманітарний дискурс.

Дисертація відповідає усім вимогам, які висуваються до наукових кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії, а її автор Ілюк Олег Євгенович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 «Філософія».

Рецензент:

кандидат юридичних наук,
доцент, професор кафедри правознавства
та галузевих юридичних дисциплін,
директор навчально-наукового
інституту права та політології
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова,
заслужений працівник соціальної сфери України

